

Bölüm 1

ÖĞRETİCİ MATERYAL KULLANIMINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ: ÖZEL EĞİTİM ALAN ÖRNEĞİ¹

Necla İŞIKDOĞAN UĞURLU²
Nilay KAYHAN³

GİRİŞ

Eğitim öğretim sürecinde bireysel farklılıkların gün geçtikçe önem kazandığı günümüzde, teknoloji destekli öğretim uygulamaları da yaygınlaşmaya başlamıştır. Öğrenme süreci bir anlamda her öğrenen için etkili uygulamalar yoluyla, sürece tam katılımı, içerikten en üst düzeyde yarar sağlamayı ve öğrenmenin kalıcılığının sağlanmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle öğretim planlarında öğretmenler, sınıflarında eğitime devam eden tüm öğrencileri için bireysel farklılıkları dikkate alan düzenlemeler yapmakla sorumludur. Doğum öncesi, sırası ve sonrası nedenlere bağlı akranlarına göre gelişimsel farklılıkları olan öğrenciler için öğretimsel uyarlamalar önemli bir rol oynamaktadır. Buna göre öğretmenlerin öğrenci özelliklerini dikkate alan kazanımların öğrenci performansına göre belirlendiği, öğretimin materyal, süre, ölçme değerlendirme ve yöntem teknik bakımından yapılandırıldığı planlar hazırlamaları beklenmektedir. Özel eğitim hizmetlerinde öğretim süreçleri için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının hazırlanması oldukça kritiktir. Bilişsel, sosyal, duygusal, fiziksel ve dil gelişimi alanında akranlarına göre gelişimsel farklılıklar gösteren bireyler için bu planlar önem taşımaktadır. Öğretim sürecinde öğrenciyi temel alan akademik, sosyal katılımı artırıcı bu düzenlemelerin gerçekleşmesinde öğretim teknolojileri ve eğitsel materyaller de büyük rol oynamaktadır. Engelli Bireyler Eğitim Yasasına (Assistive Technology According to the Individuals with Disability IDEA, 2004) göre özel gereksinimli çocukların işlevsel olarak becerilerinin gelişmesinde

¹ Bu makale International Conference on Perspectives for Future Education (ICOPFE-2018) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, necla_idogan@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-1795-0470

³ Doç. Dr., Ege Üniversitesi, nilaykayhan@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-0937-8013

teknolojik ve eğitsel materyallerin farklı şekillerde kullanılması hedeflenmektedir. Materyallerin eğitim müfredatına uyarlanarak dahil edilmesinde öğretmenler; öğrenme ile ilgili karşılaşılan güçlükler için çözüm yolları bulma, öğrencileri bireysel özelliklerine göre destekleme ve bağımsız öğrenme etkinliklerine teşvik etme gibi pek çok özelliği göz önünde bulundurmalıdır. Ancak tüm bu faktörlerin karşılanmasında öğretmenlerin yeterli bilgi ve beceriye sahip olması gerekir (Campbell ve ark., 2006). Özel eğitim alanında teknolojik materyal kullanımı, materyalin uyarlanması, yeterli materyalin bulunmaması gibi sorunlarla sık sık karşılaşmaktadır (Çetin, 2004). Özellikle bu alanda çalışılan grupta yer alan çocukların bireysel olarak farklılıkları göz önüne alındığında materyallerin uyarlanması ve kullanımıyla ilgili özel eğitim öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Özel eğitim öğretmenlerinin çocukların bireysel özelliklerini çok iyi belirleyip ilgi ve gereksinimlerine yönelik olarak teknolojik ve eğitsel materyalleri uyarlayarak eğitim hizmetlerinde kullanması gerekmektedir (Çetin ve Şen, 2017; Griffin ve diğ., 2009).

Engel türüne göre özel gereksinimli çocuklar öğrenme etkinliklerine katılımında güçlük yaşayabilmektedir. Bu çocuklara yardımcı olabilecek materyaller çocukların öğrenmesine teşvik etmekle kalmayıp aynı zamanda geçiş becerilerinde, sosyal uyumda kolaylıklar yaşanmasını sağlayabilmektedir. Burke (2013), teknolojik ve eğitsel materyallerin kullanımıyla öğrencilerin öğrenme etkinliklerinin yanında motivasyonlarının ve katılımlarının arttığını ifade etmektedir. Ayrıca sadece akademik becerilerin gelişimiyle kalmayıp çocukların günlük yaşam etkinliklerini kazanımında da materyallerin büyük etkileri olduğu dile getirilmektedir. Öğrenciler için uygulanan yöntem ve eğitsel materyal uyarlamaları sayesinde pek çok duyuya hitap ederek öğrenimi kolaylaştıran, paylaşımlı, işbirlikçi, problem çözmeye odaklı, öğrenme ve hatırlamayı kolaylaştırıcı pek çok fayda sağlanmaktadır (Coleman, 2011). Bununla birlikte eğitim müfredatına erişilebilirlik ve öğrenme deneyimlerinin kalitesinin artırmaya yardımcı olmaktadır (Keetam ve Alkahtani, 2013). Teknolojik ve eğitsel materyallerin uyarlanması ve uygulanmasının olumlu etkilerinin yanında öğretmenlerin çocuklarla çalışan kişiler olduğu ve bu konuda bilgi birikimi ve deneyimlerinin olmadığı düşünüldüğünde öğretmenlerde kaygı, isteksizlik ve güvensiz hissetmeleri nedeniyle bu olumlu özelliklerinin ortadan kalktığı görülmektedir. Dolayısıyla özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin çocukların gereksinimlerine göre eğitsel yöntem ve materyalleri uyarlama bilgi ve becerisine sahip olmaları gerekmektedir (Netherton ve Deal, 2006). Yapılan araştırmalarda öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin bireysel özelliklerine göre desteklenmesi konusunda materyal uygulama ve

uyarlama, etkili yöntemi seçme konusunda yetersiz olmaları sebebiyle kaygılarının olduğu, isteksiz oldukları dile getirilmektedir (Keetam ve Alkahtani, 2013). Ayrıca öğretmenlerin teknolojik ve eğitsel materyalle ilgili algılarının hizmet öncesi alınan eğitim hizmetlerine ve mesleki gelişimlerini sağlayan hizmetiçi eğitimlere bağlı olarak değiştiği bilinmektedir. Dolayısıyla meslek hayatlarında hizmetiçi eğitim hizmetleri ve uygulamaları, öğretmenlerin bilgi/beceri kazanımı ve olumlu tutum geliştirmelerinde önemli bir faktördür (Flanagan ve ark., 2013). Ghazi Abed (2018), bu konuda yaptığı çalışmada öğretmenlerin %60'ının teknolojik ve eğitsel materyal kullanımı konusunda eğitim ve deneyim eksikliğinden bahsederek farklı yaşlarda farklı yetersizlik durumundaki çocuklara etkinlikleri nasıl uyarlayacakları konusunda güçlük yaşadıklarını dile getirmiştir. Teknolojik ve eğitsel materyallerle ilgili yaşanan bir diğer güçlük farklılıklara göre uygun materyallerin bulunmaması ve eldeki materyallerin eksik olmasının yanında maliyetleri bakımında da yüksek olmasıyla ilgilidir. Chiang ve Jacobs (2010), öğretmenlerin materyal seçiminde maliyet faktörünün önemli olduğunu ve genelde düşük maliyetteki materyalleri tercih ettiklerini belirtmektedir. Ayrıca yine aynı çalışmada öğretmenlerin materyal erişiminden kaynaklı kaygı durumlarının olduğu belirtilmektedir.

Sonuç olarak teknolojik ve eğitsel materyallerin özel gereksinimli çocukların eğitim hizmetlerinde etkin kullanımıyla ilgili öğretmenlerin önemli sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Öğretmenlerin eğitim sürecinde materyal kullanımıyla ilgili yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve buna uygun çözümlerin oluşturulması, sunulacak eğitim hizmetlerinin kalitesini artırması bakımından önemli görülmektedir. Ayrıca özel eğitim öğretmenlerinin eğitim-öğretim ve değerlendirme hizmetlerinde öğretim materyallerini işlevsel kullanma düzeyleri, materyal kullanma ile ilgili eğitim gereksinimleri ve bu konudaki önerilerinin araştırılması büyük öneme sahiptir. Bu çalışmada özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin öğretim materyallerini amaca yönelik hazırlama, seçme, kullanmaları ve bu konudaki mesleki yeterliklerine yönelik görüş ve önerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Özel eğitim öğretmenlerinin eğitim öğretim sürecini planlarken, öğretim uygulamalarını gerçekleştirirken ve öğretim süreci, öğrenci performansı ile öğretim planlarına dair verileri değerlendirirken öğretim materyallerini hazırlama, kullanma ve bu materyallerin öğretici olma durumlarına yönelik görüşlerini irdeleyen bu çalışmada, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Özel eğitim öğretmenlerinin öğretim sürecinde,

- 1- öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate alarak materyal hazırlama,
- 2- materyal kullanımı ve öğretime etkileri hakkında görüş ve önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Özel eğitim öğretmenleri ile gerçekleştirilen bu araştırma nitel araştırma yönteminde desenlenmiş, veriler görüşme tekniği ile elde edilmiştir (Bogdan ve Biklen, 2007; Creswell ve Creswell, 2018, Yıldırım ve Şimşek, 2011).

KATILIMCILAR

Amaçlı örneklem yöntemi kullanılan araştırmaya özel eğitim kurumlarında görev yapan, farklı engel tür ve derecelerine sahip özel gereksinimli çocuklarla çalışan beş (5) özel eğitim öğretmeni gönüllülük ilkesine dayalı olarak katılmıştır. Nitel araştırma yöntemindeki çalışmanın verileri, demografik bilgiler ile açık uçlu soruların yer aldığı form ile toplanmıştır.

VERİ TOPLAMA ARACI VE VERİLERİN ANALİZİ

Veriler, araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak geliştirilen görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşme formunda demografik sorular ile öğretimde materyal kullanımı hakkında materyali seçme, kullanma ve dersin kazanımları ile öğrencinin ilgi, performansını temel alarak öğretim sürecinin yapılandırılmasında materyal tercihlerine dayalı açık uçlu sorular yer almıştır. Mesleki kıdem, mezun olunan bölüm, materyal hazırlama ile ilgili ders alma durumları, en sık başvurdukları bilgi kaynakları ile eğitim öğretim sürecine yönelik materyal hazırlama, kullanma deneyimlerini temel alan sekiz (8) açık uçlu soru yöneltilmiştir. Öğretmenlerin görüşme formunda yer alan sorulara yanıtları araştırmanın verilerini oluşturmaktadır. Görüşmeler ilk araştırmacı tarafından öğretmenlerin görev yaptıkları kurumlarda yüzyüze gerçekleştirilmiş, her katılımcı ile görüşme öncesinde öğretim süreçlerini de dikkate alan görüşme gün saat planlamaları oluşturulmuştur. Görüşme başlangıcında ilk araştırmacı çalışmanın amacı hakkında açıklamalarda bulunarak katılımcıların kişisel, çalıştıkları kurum ve sınıflarında olan öğrencilere yönelik olarak bilgilerin etik ilkeler dâhilinde analiz edilerek araştırma raporuna aktarılacağını hatırlatmıştır. Katılımcılar görüşme formunda yer alan sorularla ilgili yanıtlarını yazılı olarak belirtmişler, ilk araştırmacı tarafından görüşmelerde ortam ve katılımcının görüşme sırasında çalışma amacı ve sorular ile ilgili eklemek istediği görüş ve açıklamalar yazılı notlar şeklinde kayıt edilmiştir. Alan yazın taraması, problem, araştırma yöntemi, görüşme formunun hazırlanması, verilerin toplanması, analizi ve bulgulara dönüştürülerek, sonuç raporunun yazılmasında her iki yazar da ortak katkı sunmuşlardır. Betimsel analiz tekniğinin kullanıldığı çalışmanın

verileri, ana tema ve alt temalarda bulgulara dönüştürülmüştür. Görüşmelerde gönüllü katılım onayı alınarak, kişisel bilgilere yer verilmeden, kod isimler kullanılmıştır (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5). Katılımcılara yönelik demografik bilgiler Tablo-1'de betimlenmiştir. Tablo-1'de yer aldığı gibi yaşları 21-40 aralığında olan (Ö5 hariç), 2'si kadın (Ö2, Ö3), 3'ü lisansüstü eğitim mezunu (Ö1, Ö2, Ö3) ve özel eğitim alanında lisans eğitimi alan (Ö2, Ö3, Ö4) 4 katılımcının görev yaptıkları okulda mesleki kıdemleri 1-10 yıl aralığındadır (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4). Sıklıkla kitap, bilimsel yayın, internette araştırma yaparak ve yasal düzenlemelere, mevzuat bilgisine başvurduğu bildiren öğretmenlerin materyal hazırlama ve kullanımı içerikli hizmetiçi eğitime katılmadıkları bulgusu dikkat çekicidir. Eğitimleri sırasında aldıkları ders ve içeriklerinde özel eğitimde materyalin etkili biçimde hazırlanması kullanımı ile öğretici materyal desteğinin sağlanması konusunda iki öğretmen (Ö4, Ö5) ders aldıklarını bildirirken; öğretimi daha etkili hale getirme ve bireysel eğitim planlarına uygun materyal hazırlama konusunda güncel yaklaşımları da dikkate alan eğitim programlarına, kurs, seminer ve çalıştaylara katılım isteğinde olduklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin özel eğitim alanında çalışmalarını daha etkili bir biçimde sürdürmeye yönelik mesleki eğitim gereksinimleri hakkında okuma yazma eğitimi, dil gelişimi ve değerlendirmeye yönelik uyarlamaları içeren eğitim istekleri göze çarpmaktadır. Özellikle 73 ay ve üzeri yaştaki çocuklarla çalışan öğretmenler okuma yazmaya hazırlık becerileri ile dil gelişimleri konusunda materyal, uygulama örneklerine ihtiyaçlarının olmasını dile getirmişlerdir. Buna göre lisans döneminde özel eğitim alanında görev yapacak öğretmenlerin, okuma yazmaya hazırlık, özel gereksinimi olan öğrencilerin performansını değerlendirme, dil gelişimlerini sınıf içi öğretimsel uyarlamalar ile destekleme konusunda dil ve konuşma bozuklukları alanında görev yapan uzmanlar ve aileler ile iş birliğine yönelik hizmet içi eğitim gereksinimleri öne çıkmaktadır. Katılımcılar çocuğun etkilendiği yetersizlik türü ve derecesini de dikkate alarak iş birliği sağlama konusunda, kendilerine mesleki gelişim destekleri sunulması gerekliliğine yönelik görüş bildirmişlerdir.

Tablo 1. Özel Eğitim Öğretmenlerine Ait Demografik Bilgiler

Demografik Özellikler		Özel Eğitim Öğretmenleri	
		N	Kod
Yaş	21-25 yaş	2	Ö2, Ö3
	31-40 yaş	2	Ö1, Ö4
	41 yaş ve üzeri	1	Ö5
Cinsiyet	Kadın	2	Ö2, Ö3
	Erkek	3	Ö1, Ö4, Ö5
Eğitim Düzeyi	Lisans	2	Ö4, Ö5
	Lisansüstü	3	Ö1, Ö2, Ö3
Lisans mezuniyet alanı	Sertifika Programı (Sınıf Öğr.)	2	Ö1, Ö5
	İşitme Engelliler Öğretmenliği	1	Ö4
	Zihin Engelliler Öğretmenliği	2	Ö2, Ö3
Materyal Hazırlama Hizmeti İçerisinde Eğitim Katılımı	Evet	-	
	Hayır	5	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5
Materyal Hazırlama Kullanımı ile İlgili Dersi Alma	Evet	2	Ö4, Ö5
	Hayır	3	Ö1, Ö2, Ö3
Mesleki Kıdem	1-10 yıl	2	Ö2, Ö3
	11-20 yıl	2	Ö1, Ö4
	21 yıl ve üzeri	1	Ö5
Görev Yapılan Kurumdaki Kıdem	1 yıldan az	2	Ö3, Ö2
	1-5 yıl	1	Ö1
	6-10 yıl	1	Ö4
	10 yıl üzeri	1	Ö5
Öğrenci ile çalışırken en sık başvurduğu bilgi kaynağı	Meslektaş desteği	1	Ö5
	İnternet ortamında araştırma yaparak bilgi edinme	1	Ö4
	Kitap, makale, mevzuat	3	Ö1, Ö2, Ö3
Özel eğitim alanında hangi konularda eğitim gereksinimi	Okuma yazma öğretimi	3	Ö1, Ö2, Ö3
	Dil gelişimi	2	Ö1, Ö5
Sorumlu olduğunuz yaş aralığı	49-60 ay	1	Ö2
	73 ay ve üzeri	4	Ö1, Ö3, Ö4, Ö5

BULGULAR

Özel eğitimde öğretici materyal kullanımı hakkında öğretmen görüşlerinin incelendiği bu çalışma sonucunda; öğretmenlerin genel olarak materyal hazırlama ve kullanımına yönelik hizmet içi eğitim almadıkları ve bu konuda uygulamalı eğitimlere ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Katılımcı görüşleri Materyal hazırlama sürecine yönelik görüşler, Materyalin öğretim sürecinde kullanımına ilişkin görüşler, Materyal kullanılarak yapılan öğretim uygulamalarına ilişkin görüşler ve Materyallerin ölçme değerlendirme sürecinde kullanımına yönelik görüşler olmak üzere bulguları oluşturmuş; bu sonuçlar katılımcıların doğrudan görüşlerine yer verilerek ana ve alt temalar halinde aşağıda betimlenmiştir.

Tablo 2. Ana ve Alt Temalar

	f	Katılımcı
1. Materyal hazırlama sürecine yönelik görüşler		
1.1.Eğitici materyal hakkında bilgi gereksinimi	5	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5
1.2. Materyal tasarımı ve kullanımı ile ilgili hizmet içi eğitimlerin etkililiğine yönelik görüşler	5	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5
1.3. Eğitimde materyal kullanımında aile ve meslektaş iş birliği	4	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5
2. Materyalin öğretim sürecinde kullanımına ilişkin görüşler		
2.1. Öğrencinin gereksinimine yönelik materyal belirleme	5	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5
2.2. Özel eğitimde materyalin hazırlama ve kullanımı ile ilgili uygulamalı eğitim gereksinimi	4	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5
3. Materyal kullanılarak yapılan öğretim uygulamalarına ilişkin görüşler		
3.1. Özel gereksinimi olan öğrenci için yöntem-teknik ve uygun materyal tercihi	5	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5
3.2. Materyal konusunda ilgili kurum ve kuruluşlardan destek gereksinimi	4	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4
3.3. Etkili bir BEP hazırlanmasında materyalin önemi	5	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5
4. Materyallerin ölçme değerlendirme sürecinde kullanımına yönelik görüşler		
4.1. Özgün ve amaca yönelik materyal kullanımı ile değerlendirme	4	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5
4.2. Materyallerin bilgi iletişim teknolojileri kullanılarak hazırlanması ve değerlendirmede kullanımı	5	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5

Tablo 2’de görüldüğü gibi katılımcıların materyal hazırlama sürecine yönelik görüşleri eğitici materyal hakkında bilgi gereksinimi, materyal tasarımı ve kullanımı ile ilgili hizmet içi eğitimlerin etkililiğine yönelik görüşleri ve eğitimde materyal kullanımında aile ve meslektaş iş birliği alt temalarında toplanmıştır. Her ana temada ve o temaya yönelik alt temalarda katılımcılar, tek veya birden fazla alt temaya yönelik görüş bildirmişler, bu durum bulgulara katılımcı kod adları (Ö1, Ö3, Ö5 gibi) ile yansıtılmıştır.

Katılımcılar lisans ve lisansüstü düzeyde eğitimlerinin materyallerin etkili öğretim sürecinin planlanması ve öğretimin uygulanması noktasında yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenci, öğretim ve mesleki uygulamaları değerlendirme, veri kayıt etme teknikleri açısından da nasıl kullanacakları konusunda eğitim gereksinimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda bilgiye ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir (Ö1...,Ö5). Bir diğer dikkati çeken bulgu ise öğrencilerin gereksinimine yönelik materyal belirleyebilme ve uygun yöntem tekniklere göre materyal tercihi konusudur. Katılımcılar etkili bir BEP hazırlama sürecinde yetersizliği olan öğrencileri için yetersizlik türü ve etkilenme derecesine bağlı, içerik ile kazanımla uyumlu özgün ve amaca yönelik materyal kullanımı gerektiğini vurgulamışlardır (Ö1, Ö2, Ö4, Ö5). Örneğin Ö2, “...Engel türü ve derecesi önemli ...çocuğun neye ihtiyacı var ortam ve konular için materyalden daha çok her şey materyal olabilir bence....materyaller ulaşılabilir değil, dikkat çekici oluyor özel eğitim öğretmenlerinin hangi alanlarda ne tür materyaller kullanmaları gerektiğini eğitim verilmeli,...” şeklinde görüş bildirmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin materyalin öğretim sürecinde kullanımına ilişkin görüşleri ise öğrencinin gereksinimine yönelik materyal belirleme ile özel eğitimde materyalin hazırlama ve kullanımı ile ilgili uygulamalı eğitim gereksinimlerine yönelik görüşlerinden oluşmaktadır. Bu konuda Ö1, “Çocuğun durumuna uygun materyal engel türü önemli oluyor. En çok tekrara fırsat tanıyan materyal etkili materyal...”.

Ö2 ve Ö3 ise “Matematik ve Türkçe derslerinde en çok ihtiyaç duyuyorum.... bence materyal merkez kurulması gerekir okullar arası genel eğitim özel eğitim...”(Ö2),

Ö3 “... materyaller kısıtlı amaca ve işlevsel materyal lazım. sayıları artmalı, küçük kas becerilerinde materyal çok kullanıyorum, materyalin maddesi ve işlevselliği erişilebilir olması gerekir...” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için bir diğer önemli konunun dikkat süreleri, dil gelişimleri, sosyal beceri ve akademik özellikleri olduğunu belirten öğretmenler; bu konuda öğrenci ilgisi ve performansı temel alınarak çocuğun güçlü yanlarına öncelik verilmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Örneğin Ö4.....seviyesine uygun materyal önemli,

şeklinde Ö5 ise materyallerin kolay ulaşılabilir ve eğitici olması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Materyal kullanılarak yapılan öğretim uygulamalarına ilişkin görüşler temasında bulgular özel gereksinimi olan öğrenci için yöntem-teknik ve uygun materyal tercihi, materyal konusunda ilgili kurum ve kuruluşlardan destek gereksinimleri ile etkili bir BEP hazırlanmasında materyalin önemine yöneliktir. Öğretmenler genellikle materyal kullanımında BEP’lerde öğrencinin etkilendiği yetersizlik türü ve derecesinin de dikkate alınması gerekliliğine, dersine giren her öğretmenin de meslektaş iş birliği içerisinde BEP’leri aile katılımını ve öğrencinin de bilgisi, önerilerini dikkate alarak yapılandırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Asıl önemli olan detayın çocuğun bireysel gelişim özellikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ö3 “... materyaller çocuğun ilgisini çekmeli ve dokunsal görsel işitsel özellikleri mutlaka öğretici amaca uygun olmalı Matematik okuma yazma Türkçe dersleri önemli materyalin maddesi ve işlevselliği erişilebilir olması gerekir...” Ö4 “....., küçük yaş grubunda çok daha etkili benim kendi hazırladığım materyaller daha çok etkili, öğrenci ile etkileşimi kurmamda etkili...” Ö5 ise “...kitap afişler, resimli kartlar, sesli müzikli oyuncaklar öğretici oyuncaklar, kartlar bloklar panolar.....etkili oluyor” diyerek görüşlerini bildirmişlerdir. Öğretmenler materyallerin ölçme değerlendirme sürecinde kullanımına yönelik özgün ve amaca yönelik materyal kullanımı ile değerlendirme yapmanın gerekliliğine değinmişlerdir. Bu konuda materyallerin bilgi iletişim teknolojileri kullanılarak hazırlanması ve ölçme değerlendirme sürecinde kullanımına yönelik görüş bildirmişlerdir.

Ö1 “Özel eğitimde öğrencilerin bireysel özelliklerine göre kazanımları sadeleştirip, uygun yöntem teknik ve açık yönergeler kullanımına önem verdiğini bu nedenleetkili materyalleriTekrara fırsat tanıyan materyal etkili materyal...” şeklinde tanımlamıştır. Fiziki ortam ve içeriğin uyarlanmasının önemine değinen bir diğer katılımcı (Ö2) ise ortam ve konular için materyalden destek olarak değerlendirmenin daha işlevsel olabildiğinde, Ö3 puzzle, kartlar, bloklar ve kitaplar yoğun olarak kullandıklarını dijital ve güncel dikkat çekici oyun içerikli materyallerin yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler sık yaşanan olumsuzluklardan birinin materyal azlığı ve amaca uygun materyali tasarlama, hazırlama kullanımında işlevsellik açısından zaman ve maliyet konularına değinmişler; bu konuda paylaşımaya dayalı ortak kullanım önlemleri alınabileceğini vurgulamışlardır. Sistemik materyal kullanımı ve paylaşım konusunda özel eğitim materyalleri için merkezlerin dönüştürülebileceğini vurgulayan Ö4 “....öğretmenlerin özgün amaca uygun materyal tasarımları ve meslektaşları ile paylaşmalı....” şeklinde görüş bildirirken Ö5 ise “...sesli müzikli

oyuncaklar öğretici oyuncaklar, kartlar bloklar panolar.....” ortak kullanılabilceği konusunda görüş bildirmişlerdir.

Genel olarak öğretmenler çocuğun yetersizlik durumuna uygun materyal kullanılması gerektiği (Ö1, Ö2) ile materyal seçiminde yetersizlik türünün önemli (Ö2, Ö4) olduğuna işaret etmişler; öğretim sürecinde materyal tercihlerinin etkili olduğunu akran etkileşimi ile iş birliğini destekledikleri yönünde görüş bildirmişlerdir (Ö1, Ö2, Ö4). Teknolojinin öğretim sürecine etkisi ile materyallerin hazırlanması ve dikkati çekme boyutlarında katkısı olduğuna yönelik Ö2 ve Ö5 görüş bildirirken; Ö2 “*Teknoloji ve materyal kullanımında Matematik, okuma-yazma Türkçe dersleri çok önemli, materyal kullanımı ile ilgili hizmet içi eğitimler düzenlenmeli*” şeklinde ifade etmiştir. Materyallerin dikkat çekici olması konusunda özellikle çalıştıkları yaş grubu ile ortak ilgiyi yakalamada etkisine vurgu yapan katılımcılardan Ö3 ve Ö5 ise genel olarak ortak dikkatin sağlanması ile akranlarla birlikte grup çalışmalarında anlaşılır, destekleyici olmasına değinmişlerdir. Ö3 “*...Çocuklar için dikkat çekici oluyor. İlgilerini çekiyor*”, şeklinde Ö2 ise “*..... Ortak ilgiyi yakalamada etkisi var*” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Eğitim gereksinimleri açısından okuma yazma ve dil gelişiminin desteklenmesine yönelik vurgu yapan katılımcılardan Ö2, Ö3, Ö5 ise en sık olarak özel eğitim hizmetlerinde uygulamalı teknoloji ve materyallerin kullanımı ile ilgili hizmet içi eğitimler düzenlenmesi, bu anlamda öğretim içeriklerine örneğin dil gelişimi, okuma yazma gibi örnek materyallerin hazırlama ve kullanım aşamalarını deneyimlemeleri gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Örneğin; Ö2 “*... Özel eğitim öğretmenlerinin hangi alanlarda ne tür materyaller kullanması gerektiği konusunda materyal merkezli hizmet içi eğitim verilmeli.*” şeklinde görüş bildirirken, Ö5, “*Ailede eğitime materyalle çalıştığımızda katılabiliyor*” şeklinde materyallerin öğretici ve örnek uygulamaları destekleyici, somutlaştırıcı yönleri sayesinde eğitimde aile katılımının artmasına etkisini belirtmişlerdir.

Materyal özelliklerinin de nasıl olması gerektiği konusunda görüş bildiren katılımcılardan Ö3 ve Ö5 “*.....materyalin maddesi ve işlevselliği erişilebilir olması gerekir. okuldaki materyali ailede alabilmeli...*” Ö2. “*Aile desteği önemli*” şeklinde görüş belirtmişlerdir. Materyallerin öğretim sırasında kullanımında hazırlık ve maliyet açısından da görüş bildiren öğretmenler özgün amaca uygun materyal tasarlanması ve meslektaşlar ile paylaşılmasına vurgu yapmışlardır. Örneğin Ö3 ve Ö4 “*.....alınan materyaller çocuğun ilgisini çekmeli ve dokunsal görsel işitsel özellikleri mutlaka öğretici amaca uygun olmalı ve paylaşımlı kullanılmalı...*” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Özel gereksinimli öğrencilerinin öğretici materyal kullanımına yönelik yapılan araştırma bulgularında öğretmen görüşleri; “materyal hazırlama süreci, materyalin öğretim sürecinde kullanımı, materyal kullanılarak yapılan öğretim uygulamaları ve materyallerin ölçme değerlendirme sürecinde kullanımına yönelik görüşler temalarında toplanmıştır. Materyal hazırlama süreciyle ilgili olarak öğretmenler bilgi gereksinimleri konusunda, aile ve meslektaşlarıyla iş birliği konusunda ve hizmetiçi eğitimlerin etkililiği konusunda görüş bildirmiştir. Öğretici materyaller günümüz şartlarında ne kadar işlevsel ve teknolojik hazırlanırsa hazırlansın öğretmenlerin bu materyalleri etkili ve işlevsel kullanmaması durumunda amacına ulaşmadığı, özel gereksinimli çocuk üzerinde beklenen etkiyi oluşturmadığı görülmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin materyal hazırlama, teknolojik materyalleri işlevine uygun kullanma konusunda bilgi gereksinimlerinin karşılanması gerekmektedir (Yalın, 2004). Öğretmenlerin eğitim ortamlarında etkili öğretim etkinlikleri yapabilmeleri için eğitsel materyalleri kullanabilme, eğitim teknolojisi ile ilgili becerilerini geliştirmeleri ve etkili bir şekilde kullanmaları gerekir (Varank ve Ergül, 2005). Bu çalışmanın bulgularına göre öğretmenlerin etkili materyal kullanımı konusunda; meslektaşları ile iş birliği içerisinde olması, bilgi alışverişi yapması ve hizmetiçi eğitim hizmetlerinden yararlanması konusunda aynı fikirde olduğu görülmektedir. Alanyazında bazı çalışmalarda ise öğretmenlerin teknolojik ve eğitsel materyal kullanımı konusunda çok istekli olmadığı ve dirençli oldukları görülmekle beraber; tahta, ders kitabı gibi geleneksel yapıda materyalleri tercih ettikleri görülmektedir (Başaran, 2003; Gündüz ve Odabaşı, 2004). Bunun temel nedeni ise öğretmenlik mesleğine başlamadan önce aldıkları eğitim hizmetlerine dayandırılarak geçmişte öğrendiği bilgilerden yararlanmak istemeleri, eğitsel ve teknolojik materyalleri kullanım konusunda güçlük yaşadıkları şeklinde dile getirilmektedir. Alanyazında bazı çalışmalarda da öğretmenlerin teknolojik ve eğitsel materyal kullanımı konusunda istekli olmakla beraber etkili bir şekilde bu materyalleri kullanım konusunda güçlük yaşadıkları ifade edilmektedir (Fidan, 2008; Kahyaoglu, 2011). Eğitsel materyallerin öğretim sürecinde kullanımına yönelik olarak öğretmenler; öğrencilerin gereksinimlerine yönelik materyal belirlemede ve özel eğitim alanında materyallerin hazırlanma, kullanımı ile ilgili uygulamalarda güçlük yaşadıklarını belirttikleri görülmektedir.

Özel gereksinimli çocuklarda eğitim hizmetleri bireysel farklılıklarından ötürü değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla bu çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri ve kullanılacak eğitim materyalleri de farklılık gösterebilmektedir.

Teknolojik ve eğitsel materyallerin kullanımıyla özel gereksinimli çocukların bireysel özelliklerine uygun olarak bağımsız yaşam becerileri kazandırarak yaşam kalitelerini artırmak hedeflenmektedir (Pettersson ve Fahlström, 2010). Özel gereksinimli çocuklar görme, işitme, akademik, bilişsel, sosyal beceriler gibi pek çok alanda yetersizlik yaşayabilmekle beraber bu alanlarda gelişimlerini destekleyebilmek için farklı öğretimsel materyallerine yer verilmelidir (Sani-Bozkurt, 2016). Bu sayede çocuklar kazandırılmak istenen bilgiye daha hızlı, kolay ve kalıcı bir şekilde ulaşabilmektedir. Bender (2008) yaptığı çalışmada özel gereksinimli çocukların dikkat sürelerinin kısa olduğu, çalışma belleğinde güçlük yaşadığını, öğretim etkinliklerinde sık tekrarlara yer verilmesi gerektiğini belirterek bu çocuklar için teknoloji temelli materyallerin kullanılmasının geleneksel yöntemde kullanılan materyallere oranla daha etkili olduğunu belirtmişlerdir. Carter ve Center (2005) ise teknoloji temelli öğretim materyallerinin özellikle kavram öğretiminde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Görsel, işitsel ve dokunsal olarak kullanılan eğitsel materyallerin özel gereksinimli çocuklar üzerinde etkileşime girmedi ve öğrenme üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmektedir (Hwang, Wu ve Fan-Ray, 2013). Eğitsel materyallerin kullanımında öğretmenler önemli bir paya sahip olup materyaller ne kadar iyi olursa olsun, kullanılmadıkça bir işe yaramayacağı gerçeğine dayalı olarak öğretmenlerin; tutumları, yeterlilikleri ve motivasyonları öğretim sürecini etkilemektedir. Özel gereksinimli grupla çalışan öğretmenlerin bu çocukların bireysel özelliklerini çok iyi belirleyip gerekli olan yöntem ve materyalleri belirleyebilmesi gerekmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda özel eğitim öğretmenlerinin teknolojik ve eğitsel materyalleri kullanımları konusunun yeterli şekilde ele alınmadığı ve göz ardı edildiği görülmektedir (Edyburn, 2013; Smith ve Okolo, 2010). Bu çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiş olup alanyazınla paralel şekilde özel eğitim öğretmenlerinin eğitsel materyalleri nasıl ve ne şekilde uyarlayacağı konusunda bilgi gereksinimi yaşadıkları, ayrıca örnek uygulamalara ihtiyaç duydukları görülmektedir. Araştırmada materyal kullanılarak yapılan öğretim uygulamalarına yönelik öğretmenlerin eğitim hizmetlerinde kullanım için uygun materyal bulamadıkları, özellikle özel eğitim gerektiren çocuklara yönelik materyallerin sınırlı olduğu ve çok işlevsel olmasa da erken çocuklukta kullanılan materyallerin kullanıldığını belirttikleri görülmektedir. Öğretimsel materyallerin özel gereksinimli çocukların kullanımını ve öğretimsel hedeflere ulaşmak için sınırlı olduğunu belirten Bingimlas (2009), özel eğitim okullarında özellikle kavram öğretimi, iletişim ve öz bakım becerileri ile ilgili konularda teknolojik materyallerin sınırlı olduğunu ifade etmektedir.

Araştırma bulgularında öğretmenlerin etkili bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlamada öğretim materyallerinin önemine dikkat çektikleri görülmektedir. Kumar ve Raja (2010), özel gereksinimli çocukların ihtiyaçlarının belirlenip gerekli öğretimsel yöntem ve teknolojik materyallerin kullanmanın önemine değinerek öğretmenlerin bu konuda önemli sorumlulukları olduğunu dile getirmektedir. Çocukların akademik başarısında etkili BEP hazırlamanın temel basamaklarından birini de teknolojik ve eğitsel materyal kullanımı olduğunu belirten Keetam ve Alkahtani (2013) öğretim etkinliklerinde materyallerin nasıl uyarlanması gerektiği konusunda öğretmenlerin yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamasından kaynaklı olarak, olumsuz ve kaygı duygularının yaşandığını dile getirmektedir. Ayrıca öğretmenlerde yaşanan olumsuz ve kaygı verici durumların hizmetiçi eğitim hizmetleri, meslek öncesi eğitim hizmetlerinde öğrencilerin eğitim ortamlarında bireysel özelliklerine göre uyarlamalar yapma konusunda yeterli bilgi ve deneyim sağlamadıklarından kaynaklandığı vurgulanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin teknolojik ve eğitsel materyaller konusunda bilgi ve tecrübeye sahip olmasıyla beraber özel gereksinimli çocukların tercihlerini, ilgilerini ve hazır olma durumlarını, yetersiz kaldığı yönleri, materyalle hangi stratejileri kullanacağını göz önünde bulundurması gerekmektedir (Campbell ve ark., 2006). Bu sayede öğrencilerin ilgilerine yönelik olarak motivasyonlarını artırabilmektedir.

Sonuç olarak öğretmenlerin öğretimde teknolojik ve eğitsel materyal kullanımıyla ilgili bilgi düzeylerinin, algı ve gereksinimlerinin öğretme ve öğrenme sürecinde materyalleri nasıl kullanacağı ve uyarlayacağı konusunda önemli bir faktör oluşturduğu görülmektedir. Teknolojik ve eğitsel materyallerin etkili kullanımını geliştirmek için farklı öğrenme durumlarında çocukların bireysel özelliklerine uygun olarak farklı stratejilerle kullanımı konusunda öğretmenlerin bilgi ve beceri sahibi olması gerekmektedir. Araştırma bulgularına dayanarak alana yönelik; teknolojik ve eğitsel materyalleri uyarlama ve kullanma becerilerinin uygulama ağırlıklı ve mesleki rehberlik şeklinde eğitimler yoluyla gerçekleştirilmesi önerilebilir. Böylece özel eğitim hizmetlerine, sınıf içi ve sınıf dışı öğretimsel uyarlamalara, aday öğretmen ve iş başındaki öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin artırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İleri araştırmalara yönelik olarak; farklı yetersizlik durumlarına göre özel eğitim öğretmenlerinin öğretici materyalleri, teknolojik ve eğitsel materyalleri öğretim süreçlerinde ne düzeyde yer verdikleri ile ihtiyaç analizleri sonucu uygulamalı eğitim programları oluşturulabilir, farklı branş ve özellikteki öğrencilerle çalışan öğretmenlerin eğitim kademelerine göre öğretici materyaller, teknolojik içerikler ve etkili öğretim planları tasarım becerileri desteklenebilir, hizmetiçi eğitimlerde alınan

bilgi ve içeriklerinin ne düzeyde eğitim hizmetlerine uyarlanmadığı hakkında araştırmalar önerilebilir. Bunun yanında aynı çalışmanın sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleriyle gerçekleştirilmesi ve sürecin onlar açısından nasıl gerçekleştiğinin ortaya konulması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Başaran, M. (2003). *İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda öğretmenlerin Türkçe derslerinde öğretim materyalleri kullanma durumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bender, W. N. (2008). *Learning disabilities: Characteristics, identification, and teaching strategies*. Pearson/Allyn and Bacon.
- Bingimlas, K. A. (2009). Barriers to the successful integration of ICT in teaching and learning environments: A review of the literature. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 5(3), 235-245.
- Bogdan, R. C. & Biklen, K. S. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Burke, L. (2013). Educational and online technologies and the way we learn. *International Schools Journal*, 32(2).
- Campbell, P., Milbourne, S., Dugan, L. & Wilcox, J. (2006). A review of evidence on practices for teaching young children to use assistive technology devices. *Early Childhood Special Education*, 26 (1), 3-13
- Carter, M. V., & Center, S. E. (2005). Using PLATO with students with disabilities. Retrieved July, 30, 2017 from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.579.7716&rep=rep1&type=pdf>
- Chiang, H. Y. & Jacobs, K. (2010). Perceptions of a computer-based instruction system in special education: High school teachers and students views. *Journal of Prevention Assessment & Rehabilitation*, 37(4), 349-359.
- Coleman, M. (2011). Successful implementation of assistive technology to promote access to curriculum and instruction for students with physical disabilities. *Assistive Technology and Physical Disabilities*, 2-22.
- Creswell J. W. & Creswell J. D. (2018). *Research design qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*, Fifth Edition. London: Sage Pub.
- Çetin, Ç. (2004). Özel eğitim alanında çalışmakta olan farklı meslek grubundaki eğitimcilerin yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 35- 50.
- Çetin, M. E. & Şen, S. G. (2017). Determination of problems of teachers working in special education and rehabilitation centers. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 59, 53-69.
- Eddyburn, D. L. (2013). Critical issues in advancing the special education technology evidence base. *Exceptional Children*, 80(1), 7-24.
- Fidan, N.K. (2008). İlköğretimde araç gereç kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 1 (1), 48-61.
- Flanagan, S., Bouck, E. & Richardson, J. (2013). Middle school special education teacher' perceptions and use of assistive technology in literacy instruction. *Assistive Technology*. 25 (3), 24-30.

- Ghazi Abed, M. (2018). Teachers' perspectives on surrounding ICT use amongst SEN students in the mainstream educational setting. *World Journal of Education*, 8,6-16.
- Griffin, C. C., Kilgore, K. L., Winn, J. A., Otis-Wilborn, A., Hou, W. & Garvan, C. W. (2009). First-year special educators: The influence of school and classroom context factors on their accomplishments and problems. *Teacher Education and Special Education*, 32(1), 45-63.
- Gündüz, Ş. & Odabaşı, F. (2004). Bilgi çağında öğretmen adaylarının eğitiminde öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersinin önemi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, TOJET*. 3(7), 1303-6521.
- Hwang, G. J., Wu, C. H., & Fan-Ray, K. (2013). Effects of touch technology-based concept mapping on students' learning attitudes and perceptions. *Journal of Educational Technology & Society*, 16(3), 274.
- Individuals with Disabilities Education Improvement Act of 2004 (IDEA), I A U.S.C. (§ 602 (1) (A)). Retrieved from: <https://sites.ed.gov/idea/regs/b/b/300.105>
- Kahyaoğlu, M. (2011). İlköğretim öğretmenlerinin fen ve teknoloji dersinde yeni teknolojileri kullanmaya yönelik görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Keetam, D. & Alkahtani, F. (2013). Teachers knowledge and use of assistive technology for students with special educational needs. *Journal of studies in Education*. 3(2), 65-85.
- Kumar, S. & Raja, B. (2010). Web-based technology for children with learning difficulties. *Journal of Educational Technology*. 7 (1), 8-13.
- Netherton, D. L. & Deal W. F. (2006). Assistive technology in the classroom. *The Technology Teacher*, 66 (1), 10-15.
- Pettersson, I. & Fahlström, G. (2010). Roles of assistive devices for home care staff in Sweden: A qualitative study. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 5(5), 295-304.
- Sani-Bozkurt, S. (2016). Kaynaştırma ve özel eğitim sınıflarında teknoloji kullanımı. Ö. Eliçin (Ed.), *Özel eğitimde teknoloji destekli öğretim içinde* (1. baskı) (ss. 23-39). Ankara: Vize yayıncılık.
- Smith, S. J. & Okolo, C. (2010). Response to intervention and evidence-based practices: Where does technology fit? *Learning Disability Quarterly*, 33(4), 257-272.
- Varank, İ. & Ergün, S. S. (2005). Eğitim teknolojisi ve materyal geliştirme yeterliliklerinin belirlenmesi ve eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin bu yeterlilikle sahip olma derecelerinin incelenmesi için bir araştırma önerisi. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi 14. Sempozyumu*. (1), 838-840. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.
- Yalın, H. İ. (2004). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (13. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık.